

Karácsonyi népelemek Tápén

KÖZISMERT DOLOG, hogy a falusi nép sokkal több egyházi éneket ismer, mint a városi hívő. Nem szabad azonban azt gondolni, hogy ezek mind régi, vagy hogy mind értékes daltartalmot tartalmaznak. A nép sok mindent elfogad, amit eléje tálnak. Régi, ma már ismeretlen szerzőjű dallamokon kívül átvesz és énekel újabban elterjedt énekeket, sőt éneklő kántorainak műszerzeményeit is, ha megtetszenek neki. Néhány évtized múlva persze már elfelejti az ének eredetét, csupán néhány hagyományos énekről tudja régiségét, úgyhogy énekanyagában csak a dallamok történetét ismerő kutató tudja elhatárolni egymástól az idegen különböző rétegeket.

Tápé színmagyar lakossága néhány nagyon szép régi magyar éneket őriz. Újabb kántorai azonban szüntelenül szentimentális, felületesebb németes dallamokkal látják el, úgyhogy ez már szinte zenei ízlésének, énekstílusának a megváltozására kezd vezetni. A város zenei ízlésének romlását, melynek káros hatására Kersch Ferenc már 1904-ben rámutatott (Az egyházi ének reformkérdése), természetesen követi a falusi népelemek romlása.

Végzetlenül jelenség ezzel szemben, hogy legalább a ritmusban még elég erősen érezni a magyar falu asszimiláló erejét az újabb dallamokon is; néhány régi idegen eredetű dallam pedig ma már szinte felismerhetetlenül elváltozott alakban él. (Ezt az „elmagyarosodás“-t figyelte meg Volly István sok peregi karácsonyi dallamnál. L. Katolikus Kántor XXV. 116.)

Az egyházi népelemek gyűjtése könnyebb, mint a népdaloké. A templomi éneket falun egy-két előénekes asszony vezeti. Ezekről az ember kikérdezheti a templomban és templomon kívül használatos énekeket és a velük kapcsolatos szokásokat. Tápén két ilyen asszonyhoz érdemes fordulni. Az egyik a régi előénekes, özv. Török Ferencné („Viktor néni“), aki jelenleg csak a magánházaknál szokásos ájtatosságokat vezeti, a másik Nyinkó Mihályné („Örzse néni“), a templom mostani előénekes.

De Tápé az éneklésben túl van már a szóbeli hagyományozáson. Az előénekesek többnyire csak az első verset tudják könyv nélkül — azt se mindig —, templomban mindig könyvből („istóri-

ábul") énekelnek. Így aztán szövegváltozatok keletkezésére nem igen van alkalom s a kiejtés is egyre jobban közeledik az irodalmi nyelvhez. Mindenkinek megvan a templomban a gyulai *Orgonavirágok* c. imakönyv egyik vagy másik kiadása (az 1886-ban megjelent Szíber Nándor-félét és az 1905.-i Takácsy Lajos-félét láttam), Viktor néninél ezenkívül más nyomtatott lapok is vannak énekszövegekkel.

Az általánosan ismert karácsonyi énekek Tápén is csak egy-két hangban térnek el városban ismert változatoktól, ezekkel nem érdemes külön foglalkozni (Mennyből az angyal; Dicsőség; Pásztorok, pásztorok; Krisztus Jézus született; Ne féljetez pásztorok; Az Ige megtestesült). Nem érdemes közölni azokat sem, melyek, ha városban nem is, de falun közismertek és nem igen térnek el a másutt énekelt formától (pl. a Volly gyűjtötte peregi énekek).

Figyelembe kell még azt is venni, hogy az egyházi népének tömeg-ének és csak a hívők együttesében van igazi élete. Ha az élőéneknek egyedül kell előadnia, némely helyen ingadozik, zavarba jön s előfordul, hogy más-más változatban ismeri az egyik asszony, mint a másik. Csak olyan változatot érdemes lejegyezni, amelyet többször egyformán énekeltek.

Az érdekes változatok és az eddig meg nem jelent dallamok az alábbiakban a szerint következnek, amilyen időrendben éneklük őket egymásután a karácsony előtti betlehemjárásakor és az ünnpi miséken. Ezekhez csatlakoznak az időhöz, alkalomhoz nem kötöttek.

A KARÁCSONY ELŐTTI kilenc estén a betlehemezés, helyesebben a szentcsalád-hordozás járja. Újabban t. i. nincs betlehemük, csak egy szentcsalád-képük. Az egyik ház előtt gyülekeznek a szentcsalád-hordozók és onnan viszik a betlehemet, ill. szentképet egy másik házba, melyet erre az alkalomra imaháznak jelölnek ki. Mikor ehhez a házhoz közelednek, csöngetnek a kapu alatt, közben pedig az 1. számú, szálláskérő éneket éneklük, többnyire „Augusztus római császárnak az idejében“ kezdetű, kántor szerzette szöveggel. Ezt éneklük az éjféλι mise előtt is. (Jegyeztem özv. Török Ferencné éneke nyomán, 1943. július.) Mollból durba moduláló dallama újabb keletűnek látszik. Volly István magánközlése szerint jozefiánus dallam, Peregen kántorszóló. Egy további versszaka:

Ó, de senki nem könyörül, telve minden hajlék.
Hová megyen az áldott szűz, irgalmas Istenség?
Míg egy rongyos istállóban a városon kívül
Szűli isteni gyermekét kín, fájdalom nélkül.

Mikor odaértek a ház elé, elkezdik:
Dicsértessék Jézus. A 2. ének (Nyinkó Mihályné, 1943. szeptember) Durhexahord-dallam. További versszakai:

Köszöntsük meg tiszta szívvel és lélekkel
Drága szent családot... ..
Jézus; Mária, szent József, három szentséges szent
[személyek,

Kérjük, buzgóságunk szívesen vegyék.
Halálunk órája midőn elérkezik,
Lelkünk a testünkől midőn kiköltözik,
Jézus, Mária szent József, kérünk, minket segítetek,
A szép menyországba hozzátok vögyetök.

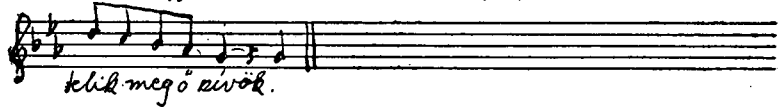
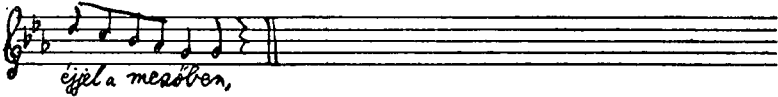
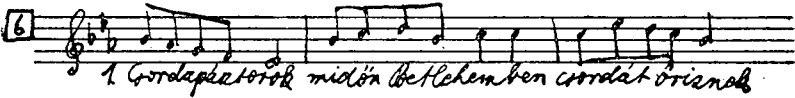
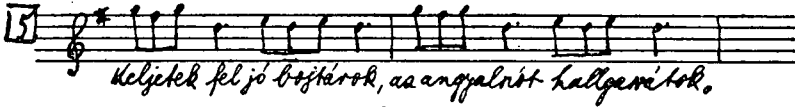
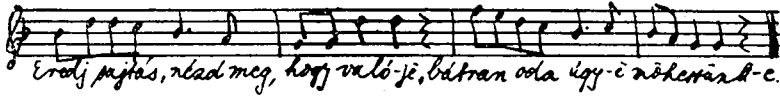
Ezután a beköszöntő imával bemennek a házba és a családi ájtatosság következik. A loretoi litániát és a rózsafüzért imádkozzák.

1. *Te totent zülö süs anyja sly kesön tyasban szent 'Háreffel*
keses vállart beflchem rájában. süs lecsit önkere
Meri a népeket, hogy az toten szent revidet adjanak mentelget

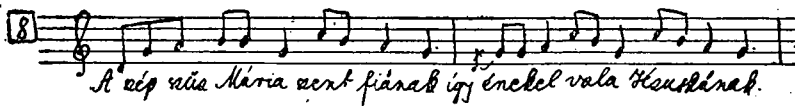
2. *Dicsőtesék 'Háus, Mária szent neve Esen nép ravalal*
léptünd most ide be. Te barátunk hajlékába, a szent imáid láhára,
mert itt van a 'Háus, 'Háusf és Mária

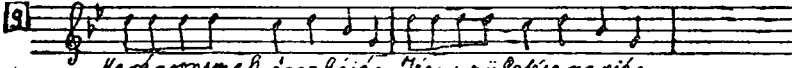
3. *Szias Mária elérte nagy örömet, Mert megrülte*
az ő kedves gyermekét, Es mi bánós szívünk advárójét,
Mennyek is a földnek nagy kreantójét

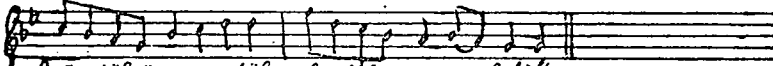
4. *1. Szapron deljetök föl bojtárok. Sz angyel ravelbol hallottatok*
Advárójét meg ma létöl. Ha pljölök, sivez imádjátok.

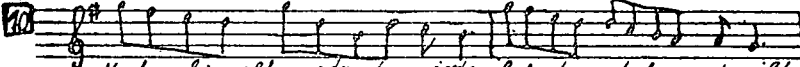

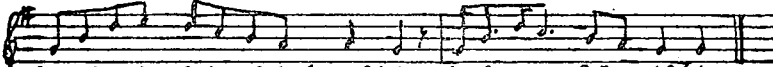
+ *bis. Es ragyogó szűt.*

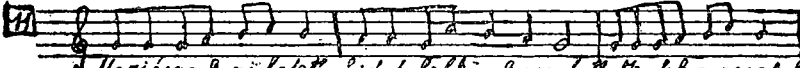

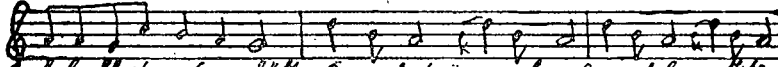
9

 Kardcsomagtól északaján, Klaus születése napján

 Brüjjetől, örvengetőtől, a kis Klaus megrülettől.

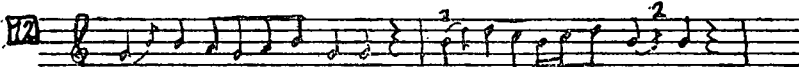
10

 Mostan bizonyult egy nép részavérő, akit régen vért az egész világ.

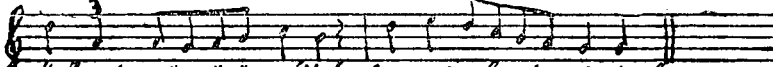

 Betekemből kibimbártól zöld ág, bírdlyi nemből méltóság

11

 Mennőnk született, bűntől lelkünk engedett. Kérlek, magasztaljad őt,

 lehullván alnc előtt. Örvendik, örvendjünk, most kezdés istenünk,

 ki Betekemből született minékünk.

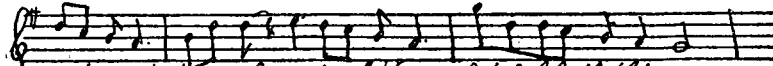
12

 Hej, vig jubárok, csordások, csörgedőnek a fodorok.

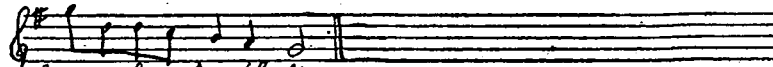

 Mely nép gyönyörű az éjjel, bírcsák kibirtokos néjjel.

13

 hely fel most keresztény lélek, képed az istennek körök.

 Ökirts be a paolyba, Ur Klaus feleik abba. Hád, mely kemény

 az ő ágya, tirta nereselmének tárgya. Islet feleik olágyon,

 hogy nereselmének gyulladjon.

14)
 Betlehem-i kispalot, kegyes istenünk, ki kenyér-bor-rájbán
 jelen vagy velünk, e nentéjben nagy imánk, áldásodat öntsd ki ránk.

15)
 Serencsés óra, boldog éjraja. Megrűletett a kőszarka
 Betlehem-bence éjraja. Serencsés óra, boldog éjraja

16)
 Megrűletett a rég várt Messias, akit megjövendölt káidés
 Betlehem-en kívül egy pajtában rűletett a kőszarka a jászolban.

17)
 Bánsági régen fölébredtem volna, kőszarkát legeltettem volna
 Mária rendül a fűlembé angyalok mondára: Megrűletett a kőszarka
 rongyos istállóba.

18)
 Betlehem-reb vidékén, annak fűges mecsén legeltettek.
 Egy kis bórány ast mecsébe a mecsébe: it kis kőszarka megrűletett
 Betlehem-be.

Közben előkerül

a 3. számú ének: Szűz Mária elérte nagy örömét (özv. Török Ferencné, 1943. július és Nyinkó Mihályné 1943. szept. kb. egyformán). Előadási ideje 25 mp. Volly szerint eddig ismeretlen dallam: Szövege nyomtatott lapon található „Elérte már szűz Mária örömét“

kezdettel. Sok versszaka van még, de a többit írásból tudják. Nyinkóné szerint nagyon régi ének; Fütüü Pista, a híres táltosember tudta énekelni, de most már templomban nem éneklük, mert a mai papoknak nem tetszik.

Mikor már menni akarnak hazafelé az imaházból, elkezdik:

Szaporán keljetök föl (4. dallam, Nyinkó Mihályné). Előadási ideje 18 mp. Szép dór dallam, eddig ismeretlen. Második verse erősebben módosítja a dallamot. További versszakai:

3. Bizonyal ott voltam, mög is néztem,
Beköszöntöttem, hogy odaértem.
Ott fekszik a Jézus a jászolban,
Be vagyon takarva posztócskába.

(A 2. vers dallama szerint.)

4. Mármost ajándékokat készítsünk,
Kitől mi telhető, majd elvigyük.
Tegyünk egy kosárba almácskát,
Azzal tartsuk jól az édesanyját.
Te fogál meg, pajtás, egy gidácskát,
Én meg fogok majd egy kis báránykát.

(A dallam második felére.)

5. Üdvözlégy, ó kised, új királyunk,
Kit olyan szegénységben találunk.
Vedd kedvesen ajándékunk,
Melyet tiszta szívből neked nyújtunk.

(Második fele az 1. vers dallama szerint.)

6. Szívünket, lelkünket neked adjuk,
Örökös zálogul nálad hagyjuk.
Vedd kedvesen, Úr Jézusunk,
Egykor mennyben veled vigadhassunk.

(Második fele az 1. vers dallama szerint, ismételve.)

A képet otthagyják, másnap érte mennek és másik házba viszik. Így megy ez kilenc napon át. Utoljára negyven napig hagyják egy helyen, végül visszaviszik a templomba.

Éjféli mise előtt gyülekezéskor szokták énekelni a már említett 1. számú éneket. Az éjféli mise többi éneke nincs szorosán időhöz kötve. Ellenben csak a pásztorok miséjére való a

Keljetek fel kezdetű 5. számú ének (Nyinkó Mihályné). Előadási ideje 30 mp. Dallama még nem jelent meg. Szövege az *Orgona- virágokban*.

Kimenőre a *Csordapásztorokat* éneklük (6, Nyinkó Mihályné 1942. karácsonyán az 1. dallam szerint, 1943. júliusban a 2. dallam szerint az 1. versre is). Előadási ideje 8 mp. Új formái ennek a változatokban gazdag fríg dallamnak. 3. verse:

Örömet mondok nektek, ne féljetek,
Mert ma született a ti üdvösségetek.

Csak karácsony napján éneklik, de akkor sem igen kerül rá a sor :

Született szűz leánytól. 7. (Nyinkó Mihályné, 25 mp.). Dur és moll közt ingadozó dallam, Peregen más változatát éneklik. Többi versszakát csak könyvből tudják.

Kántorok szokták énekelni a 8. számú bölcsődalt (Nyinkó Mihályné, 16.). Erősen elváltozott alakja egy körülbelül másfélszázados karácsonyi énekünknek. További versszakai :

Alugy én szerelmem, napom fénye,
Az én életemnek egy reménye.
Örömmel ringatlak, szivemből óhajtalak,
Aludj, aludj.

Majd eljönnek hozzád az angyalok.
Mögtisztelnek téged a pásztorok.
Örömmel stb.

Később is éneklik misén a karácsonyi idő alatt :

Karácsonynak éccakáján. 9. Változata a Bálint S. közölte „Kirje kirje kisedöcské“-nek. 1942. karácsony utáni vasárnap a templomban hallottam, feltűnően gyors tempóban. Viktor néninek nem is tetszett így, mert nagyon „nótás“ (világias), ő a 2. versszaktól kezdve inkább a 12. dallamra énekl. Nyinkóné 18 mp., Törökné 21 mp. alatt, ismétléssel 30 mp. alatt énekelte. Orgonával éneklik, de még mielőtt a pap bejön. További versszakai :

2. A kis Jézus aranyalma,
Boldogságos Szűz az anyja,
Lábaival ringáztatja,
Két kezével ápolgatja.
3. Alugy, alugy én kisededem,
Alugy, alugy én kisededem.
Nem királyné a te anyád,
Szolgálóbó löttem dajkád.
4. Nincs a Jézus ágyán paplan,
Jaj de fázik az ártatlan.
Takargatja édesanyja
Dirib-darab posztócskába.
5. Nincs a Jézusnak bundája,
Posztóba van bepólyázva.
Elveszött a báránycájája,
Mibő lött vóna bundája.
6. Ó, te dudás, mit szundikálsz ?
Fényes az ég, nem kő lámpás.
Verjed, verjed a citerát,
Zengj Jézusnak egy-két nótát.

(A 4. versszakától kezdve minden szakasz második felét ismétlik.)

Még a kántor megérkezése előtt énekelték 1942 karácsony utáni vasárnap az „Ó boldog Betlehem“ kezdetű, Simon Jukundián-féle éneket, melyet a városiak kevésbé ismernek. — Ugyancsak inkább falun ismert a „Pásztorok, keljünk fel“ (megj. Tárkányi—Zsaskovszky: Énektár, 1855).

Mostan kinyílt 10. (Nyinkó Mihályné). A peregi és nagyszalontai mellett ez az ének harmadik dallama. Többi versszakát az *Orgonavirágokból* éneklük.

Messiásunk született. 11. (Nyinkó Mihályné). Az énekeskönyvekben megjelent dallam változata.

Betlehemi kiseded. 14. (Nyinkó Mihályné, 25 mp.). Énekeskönyvből való új szerzemény. Úrfelmutatás után éneklük.

Hej vig juhászok. 12. (Nyinkó Mihályné, 25 mp. Lele Józsefné a következő eltéréssel 1) *h* helyett *d*, 2) váltóhang nélkül, 3) *a* helyett *g*. Falun többhelyt ismerős ének. Többi verszaka :

Mint fölserkentem álmomból,
Csillagot láttam Jákobról.
Hogy fölkeltem, láttam tüzet,
Mely jelenti anyát, szüzet.

Amott látok egy nagy kutválút.
Talán ott van az istálló.
Egy csillag is ott leszállott,
Istálló fölött mögállott.

Tütöre két bárányt hajtott,
Maksus vitte túró, sajtot,
Bojtár, mönj, hozz savót vissza,
Új pásztorunk majd mögissza.

Üdvözlégy, ó kis királyunk.
Savót hoztunk, mert nincs borunk,
Sajtot, mézet, bárányt, tejet.
Ezzel hajtsunk térdet s fejet.

Ide keverik a 9. ének versszakait is („A kis Jézus...“ mint ott): Jézus ágyán nincsen paplan (stb. mint a 9.-nél).

Ókrök, barmok jászolyában, szűzanyával istállóban,
Ókrök, barmok jászolyában, szűzanyával istállóban.

Hát te dudás, mit szundikálsz?
Fényes az ég, nem kell lámpás.
Verjed, verjed a citerát,
Zengj Jézusnak egy-egy nótát.

Nincsen Jézusnak bundája,
Posztóba van betakarva.
Elveszött a báránykája,
Mibül lött volna bundája.

Nem nevezték meg a használat helyét és idejét következő énekeknél.

Kelj fel most keresztény lélek. 13. (özv. Török Ferencné, 1943. július). Az 5. ének változata.

Szerencsés óra. 15. (Nyinkó Mihályné 25 mp.). Érdekes *da capo* formájú moll-dallam. Éneklük a „Mennyből az angyal“ dallamára is. Szövege az *Orgonavirágokban*.

Megszületett a rég várt Messiás. 16. (Nyinkó Mihályné 20 mp.). „Krisztus Jézus született“ távoli változata.

Bárcsak régen. 17. (Nyinkó Mihályné 22 mp. Török Ferencné egy más változatát kezdte el, de nem tudta végig). Nyomatásban is megjelent és több helyen ismert dallam változata. Másik versszaka :

Látod, pajtás, máris többen vagyunk,
A dudással majd oda ballagunk.
Míg a bárányt elkészítik, addig is mulassunk,
Jézus, Mária, Józsefnek víg éneket mondjunk.

Betlehemek vidékén. 18. (Nyinkó Mihályné, 1943. július). Kedves pásztorének, templomban nem igen szeretik.

A Tápén használatos karácsonyi énekek közül az „Elérkezett ama boldog és szerencsés óra“ és a „Betlehemek pusztájában“ dal-lama régi énekeskönyvekben, az „A szent Szűznek magzatát“ hasonlító változata más népi közlésekben (pl. Volly: Népi játékok, II. 82.) található meg.

ECKERDT LÁSZLÓ

Háború és nemzetközi jog

A KÖZTUDATBAN úgy él a háború és a nemzetközi jog, mint két egymást kizáró fogalom. Úgy látják, hogy mivel a háború az erőhatalom érvényesülése, a jog eszméjét fogalmilag kizárja.

A nemzetközi jogot különben is alig tekinti a közvélemény egyébként ünnepélyesen tett szép ígéreteknél, melyeket az államok még békében is csak addig tartanak meg, amíg érdekeik úgy kívánják. A háborút pedig mindig erős érdekellentét váltja ki s ilyenkor az államok a nemzetközi jogra való tekintet nélkül azt teszik, amit érdekeik parancsolnak.

Bizonyos, hogy ebben a közvélekedésben van valami igazság. De az igazság nem az, hogy a háborúnak és a nemzetközi jognak nincs köze egymáshoz. A háború a hatályban lévő nemzetközi jog szükségképeni függvénye. Maga is nemzetközi jogi fogalom, mely az eset körülményei szerint jogilag különbözőképpen minősülhet, de amely soha sem esik kívül azon a területen, melyet a nemzetközi jog a szabályozása alatt állónak tekint.

A háború lehet először is a *jogérvényesítés eszköze*. A nemzetközi életben a jogérvényesítésnek egészen más módjai és eszközei